

Планирање истраживачких задатака у Војсци Југославије

УДК: 001.891:355.1(497.1)

Мр Обрад Чабаркапа, мајор

У чланку су објашњени појам и садржај научне делатности у Војсци Југославије. Шематски је приказан садржај научне делатности према научним областима и врстама истраживања. Такође, описан је поступак планирања истраживачких задатака, односно активности, од сагледавања потребе идеје за истраживањем до израде и одобравања плана научноистраживачког рада и одобрења за реализацију истраживачког поступка. У делу рада који се односи на реализацију поступка планирања истраживачких задатака наведени су субјекти и активности у којима се ангажују.

Увод

Покретање и реализација истраживачких задатака у Војсци веома је важна и сложена активност за коју се морају ангажовати бројни научни радници и остали субјекти. Околности у којима се наша земља налазила у протеклом периоду негативно су се одразиле и на целокупан научноистраживачки рад. Будући да се стицањем одређених сазнања, на основу истраживања у миру, утиче на смањење броја жртава у рату, истраживања у Војсци треба предузимати у области организације, припреме, ангажовања и ефикаснијег развоја свих сегмената који утичу на подизање нивоа борбене готовости и на јачање одбрамбених способности земље. Постојећи научноистраживачки кадар у Војсци треба усмерити на истраживање: избора и облика угрожавања народа и државе, савремених средстава наоружања и војне опреме, проблематике заштите људи и материјалних добара од борбених дејстава и оспособљавања припадника Војске и друштва за одбрану.

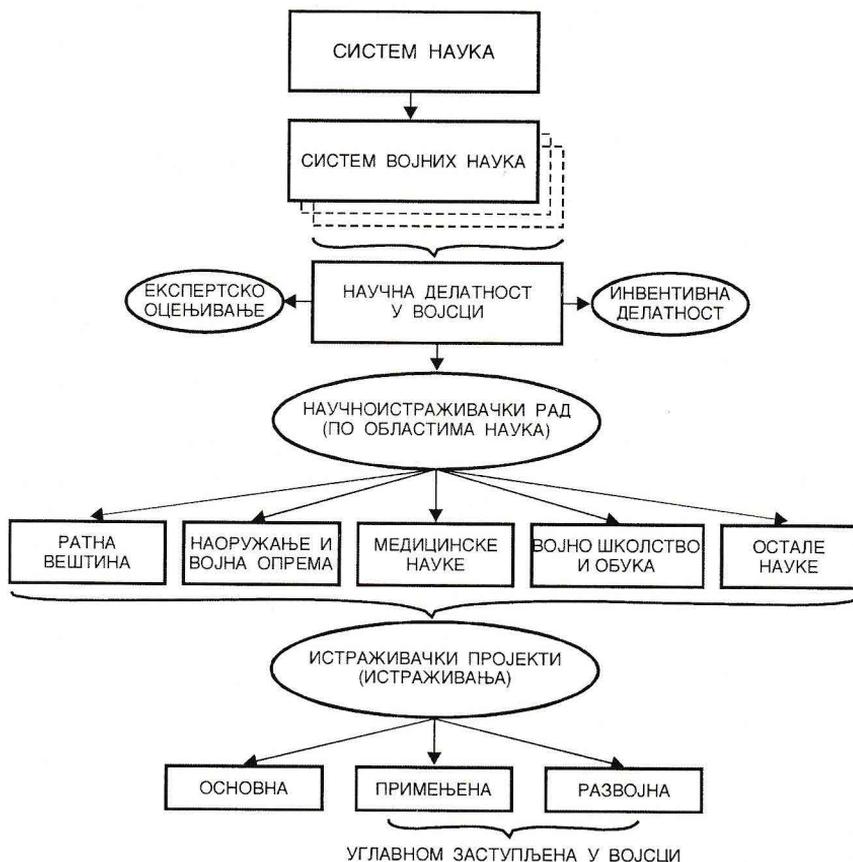
Материјална база научне делатности у Војсци, зависно од потреба одбране и могућности земље, обезбеђује се с ослонцем на ресурсе друштва. Стога, ради што квалитетнијих припрема за реализацију задатака одбране земље, неопходно је да се научни рад у Војсци остварује у сарадњи с истраживачима и научним институцијама у друштву.

Појам и садржај научне делатности

Наука у Војсци Југославије, односно *научна делатност*, јесте организована и систематска делатност усмерена на: истраживање, проширивање и продубљивање сазнања, развој, производњу, ширење и

примену научних и технолошких достигнућа, експертско оцењивање и инвентивну делатност у свим областима значајним за Војску и одбрану земље. Њоме се баве организацијске јединице Министарства одбране и Генералштаба ВЈ, и команде, јединице и установе Војске. Основни циљ научне делатности у Војсци јесте ефикаснији развој свих њених сегмената, односно подизање нивоа борбене готовости. Један од главних сегмената научне делатности у Војсци је *научноистраживачки рад* (НИР), који се реализује у следећим научним областима: ратна вештина, наоружање и војна опрема, медицинске науке, војно школство и обука и остале науке значајне за одбрану¹ (шема 1).

Шема 1

Научне делатности у Војсци с областима наука

Начелно, постоје основна (фундаментална), примењена и развојна истраживања. *Основна истраживања* се предузимају ради стицања

¹ Наведена подела је једна од општеприхваћених подела научних области у Војсци (регулисана је и *Правилником о научној делатности* у СМО и ВЈ, који је у штампи).

нових и унапређења постојећих научних сазнања о основним појавама и чињеницама. Реализацијом таквих истраживања откривају се појаве, процеси, узрочно-последичне везе и законитости ради унапређења људског знања. Једно од значајних обележја основних истраживања јесте неусмереност, тј. резултати основних истраживања не морају безусловно да буду примењиви. *Примењена истраживања* се предузимају ради стицања нових знања и усмерена су на изналажење решења за конкретне проблеме, односно на остваривање одређеног практичног циља. Између основних и примењених истраживања постоји разлика и у општости резултата. Основна истраживања се, у основи, односе на појаве најопштијих закона, док су у примењеним истраживањима прихватљиви и резултати који важе само у посебним условима. Међутим, те две врсте истраживања нису оштро разграничене ни по методологији, ни по усмерености, ни по општости резултата. Наиме, основна истраживања могу да буду усмерена исто као што се и у примењеним истраживањима може доћи до резултата који се очекују од основних истраживања. *Развојна истраживања* су усмерена на налажење решења за одређене техничке или технолошке проблеме у развоју нових средстава у Војсци. Заснована су на знањима стеченим у основним или примењеним истраживањима, као и на практичним искуствима везаним за увођење нове или знатно побољшане постојеће организације. Таква истраживања се називају и *стручна истраживања* или *технолошка усавршавања*. У научним истраживањима у Војсци, поред основних, углавном су заступљена примењена и развојна истраживања, чији се обим и садржај разликују зависно од предмета истраживања и захтева који се постављају истраживачима.

Планирање истраживачких задатака

Под планирањем истраживачких задатака у Војсци подразумева се припремање и доношење дугорочних и средњорочних програма и годишњих планова научноистраживачког рада. Поступци израде дугорочних и средњорочних програма НИР-а истоветни су и произилазе из студије развоја научне делатности (за одређени плански период). При изради студије, као јединственог полазног документа за програмирање НИР-а у Војсци, користе се прилози о: променама у војним доктринама армија у свету, приоритетима научноистраживачког рада у области ратне вештине земаља у окружењу СРЈ, основним циљевима и приоритетима научноистраживачког рада у области наше ратне вештине, утицају научно-техничког развоја на техничку модернизацију и опремање Војске,² основним циљевима и правцима техно-

² И у оквиру тога о: карактеристикама система оружја последње генерације, правцима развоја основних система оружја, могућностима за истраживање, развој и производњу НВО у земљи и увоз из иностранства и могућностима за научно-техничку сарадњу.

лошког развоја и опремања Војске и могућностима за финансирање програма научноистраживачког рада.

Годишњи планови НИР-а у Војсци израђују се на основу верификованих програма НИР-а и обима њихове реализације у претходној години, као и смерница научне делатности, као документа који садржи основне циљеве и приоритете научног и технолошког развоја система одбране у текућој години. Приликом израде смерница користе се прилози о: стању и тенденцијама у научноистраживачком раду у области ратне вештине, општим карактеристикама технолошког развоја, основним циљевима и приоритетима технолошког развоја и опремања ВЈ и могућностима финансирања планова научноистраживачког рада. Студије и смернице, као основне полазне документе за израду програма и планова научне делатности у Војсци, припрема и израђује одређена организацијска јединица Генералштаба надлежна за израду програма и планова НИР-а Војске (Управа за научну делатност).³

Планирање истраживачких задатака веома је комплексна и важна активност, која претходи истраживању, односно истраживачком поступку. Квалитетним планирањем истраживачких задатака доприноси се да планови научноистраживачког рада садрже корисне и оправдане истраживачке задатке који су део планских припрема Војске за одбрану земље. Планирањем се осмишљавају будуће акције, спречава стихијност у истраживачком раду и његова дезорјентација, и омогућава рационално коришћење ограничених ресурса. Пре израде истраживачких пројеката и реализације истраживања, током планирања истраживачких задатака, субјектима планирања се намеће мноштво веома сложених питања. Одговори на та питања обезбеђују се квалитетном и организованом реализацијом планирања и избором одговарајућих метода и техника, а за то је неопходно ангажовање високопрофесионалних и стручних субјеката који непосредно учествују у планирању истраживачких задатака у Војсци. У одређеним активностима везаним за процес планирања истраживачких задатака – од покретања идеје за истраживање до израде и усвајања плана НИР-а – учествују бројни субјекти планирања. То су: све организацијске јединице које предлажу истраживачке задатке а могу се наћи у улози носиоца организације и реализације истраживања; носиоци планирања према областима науке; Управа за научну делатност; организацијска јединица Генералштаба надлежна за финансије (Управа за финансије); наставно-научна већа високих војних школа и научних установа; савети НИР-а; колегијуми организацијских јединица; експертски тимови и Колегијум начелника Генералштаба.

³ Поступци израде и садржај студија и смерница научне делатности у Војсци описани су у Правилнику о научној делатности у СМО и Војсци Југославије.

Носиоци организације и реализације истраживања достављају предлоге задатака за истраживање и веома су важан субјекат у процесу планирања. Све организацијске јединице које предлажу задатке за истраживање у улози су носиоца организације и реализације, или само носиоца организације или носиоца реализације за задатке из своје надлежности. Планирање и, посебно, реализацију одобрених истраживачких задатака те организацијске јединице обављају, првенствено, с ослоном на сопствене снаге. У случају потребе, ангажују ресурсе научних установа из Војске и, изузетно, научне институције из земље и иностранства (ако је то могуће због природе података везаних за истраживање). Носиоци планирања су одговарајуће организацијске јединице надлежне за изучавање предлога задатака везаних за научну делатност, њихово обједињавање и верификацију, као и за израду предлога планова истраживачких задатака из свих организацијских структура Војске.

За израду плана научноистраживачког рада у ВЈ надлежна је *Управа за научну делатност*. Она обједињава предлоге истраживачких задатака свих носилаца планирања у свим научним областима и обавља бројне друге задатке из области научноистраживачког рада:

- припрема студије средњорочног развоја научне делатности и смернице за израду годишњег плана научне делатности;
- носилац је планирања задатака из одређених области науке;
- координира планирање, организовање и реализацију задатака НИР-а Војске;
- организује, прикупља, обрађује, анализира, шири и дистрибуира научне и стручне информације, као и остале информације значајне за научну делатност у Војсци;
- организује сарадњу између научне делатности у Војсци и науке у друштву и свету;
- израђује периодичне, годишње и средњорочне анализе реализације плана НИР-а;
- планира, организује и учествује на семинарима, симпозијумима, расправама и стручним скуповима значајним за НИР;
- ажурира и води базе података о научноистраживачком кадру (НИК) и пружа стручну помоћ приликом избора НИК неопходног за истраживање,
- обавља остале задатке из области научне делатности.

Управа за финансије је организацијска јединица Војске надлежна за финансирање задатака истраживања. У процесу планирања истраживачких задатака учествује у активностима везаним за одобравање планираних финансијских средстава на основу захтева носилаца планирања у годишњем плану прихода и расхода.

Наставно-научна већа високих војних школа и научних установа разматрају у процесу планирања предлоге научноистраживачких за-

датака својих организацијских јединица и појединаца и усвајају планове и програме НИР-а за своју школу, односно установу. Осим тога, обављају и бројне друге задатке:

- прате развој НИР-а у својој школи, односно установи;
- према важности и приоритету истраживачких задатака, на основу кадровских и материјалних могућности, усвајају предлоге носилаца планирања и реализације појединих задатака;
- учествују у предлагању и усвајању предлога истраживачких типова за сваки задатак;
- усвајају и верификују пројекте научноистраживачких задатака;
- прате, контролишу и анализирају динамику реализовања НИР-а и појединих истраживачких задатака и, по потреби, предузимају одређене мере;
- усвајају и верификују научна саопштења и истраживања у целини;
- обављају остале задатке из области научноистраживачког рада.

Савети за научноистраживачки рад су, начелно, привремено формирано саветодавни стручни органи одговарајућих организацијских јединица. Формирају се, по потреби, за сложеније научноистраживачке задатке, а у њихов састав се одређују стручњаци и руководиоци из структура носилаца планирања, реализовања, сарадње и верификације научноистраживачких задатака. Савети се састоје од пет до седам чланова, а њихова обавеза у реализацији задатака у процесу планирања и реализације истраживања јесте: разматрање стручне и методолошке основаности пројекта, селекција предложених задатака истраживања, верификација предлога и планова НИР-а, праћење реализације истраживачких пројеката, анализа извештаја о реализацији појединих фаза истраживања, давање мишљења и препорука, као и усмеравање истраживачког тима у току пројектовања и реализовања истраживања и израде научног саопштења, верификација резултата истраживања итд. Одређене активности у процесу планирања реализују се и на колегијумима организацијских јединица. У случају да се савети не формирају, колегијуми се ангажују на истим задацима на којима и савети за научноистраживачки рад. Међутим, када год је могуће, поготову за обимне и сложене задатке, пожељно је да се формирају савети за научноистраживачки рад.

Међу предложеним истраживачким задацима налазе се и задаци за које се процењује да су посебно значајни за одбрану и безбедност земље, као и задаци за чију су реализацију неопходна знатна финансијска средства. У процесу планирања такве задатке треба правовремено уочити и предложити за *експертско оцењивање*. За потребе експертског оцењивања привремено се формирају експертски тимо-

ви, као саветодавна тела састављена од врхунских научника и стручњака, који доносе експертску оцену. Експертиза се спроводи ради оцене, на основу научно засноване методологије, да ли је програм добро замишљен, колико кошта земљу, да ли је актуелан у поређењу са светским решењима, које научне институције треба да га реализују, колики је удео иностраних стандарда итд. У најкраћем, циљ експертизе јесте утврђивање да ли је пројекат рентабилан, одбрамбено оправдан и технички изводљив.

Активности у процесу планирања истраживачких задатака

Поступак планирања од тренутка потребе, тј. идеје за покретање истраживања, до израде и одобравања плана НИР-а⁴ обухвата више међусобно повезаних активности:

- праћење, уочавање и евидентирање проблема, односно идеја за истраживање, и њихово превођење у задатке за истраживање;
- селекцију предложених истраживачких задатака на више нивоа;
- достављање носиоцима планирања предлога истраживачких задатака носилаца организације и реализације према научним областима;
- прикупљање предлога задатака од стране носилаца планирања;
- експертизу за истраживачке задатке за које се оцени да је неопходно;
- захтеве носиоцима планирања за обезбеђење финансијских средстава за задатке из своје надлежности;
- обезбеђење финансијских средстава од стране Управе за финансије;
- израду предлога плана истраживачких задатака од стране носилаца планирања за задатке из своје надлежности и достављање предлога планова Управи за научну делатност ради израде предлога и плана НИР-а у Војсци;
- израду и одобравање предлога плана НИР-а у Војсци;
- израду и одобравање плана НИР-а у Војсци;
- достављање одобреног плана НИР-а носиоцима планирања;
- достављање извода из одобреног плана НИР-а носиоцима организације и реализације.

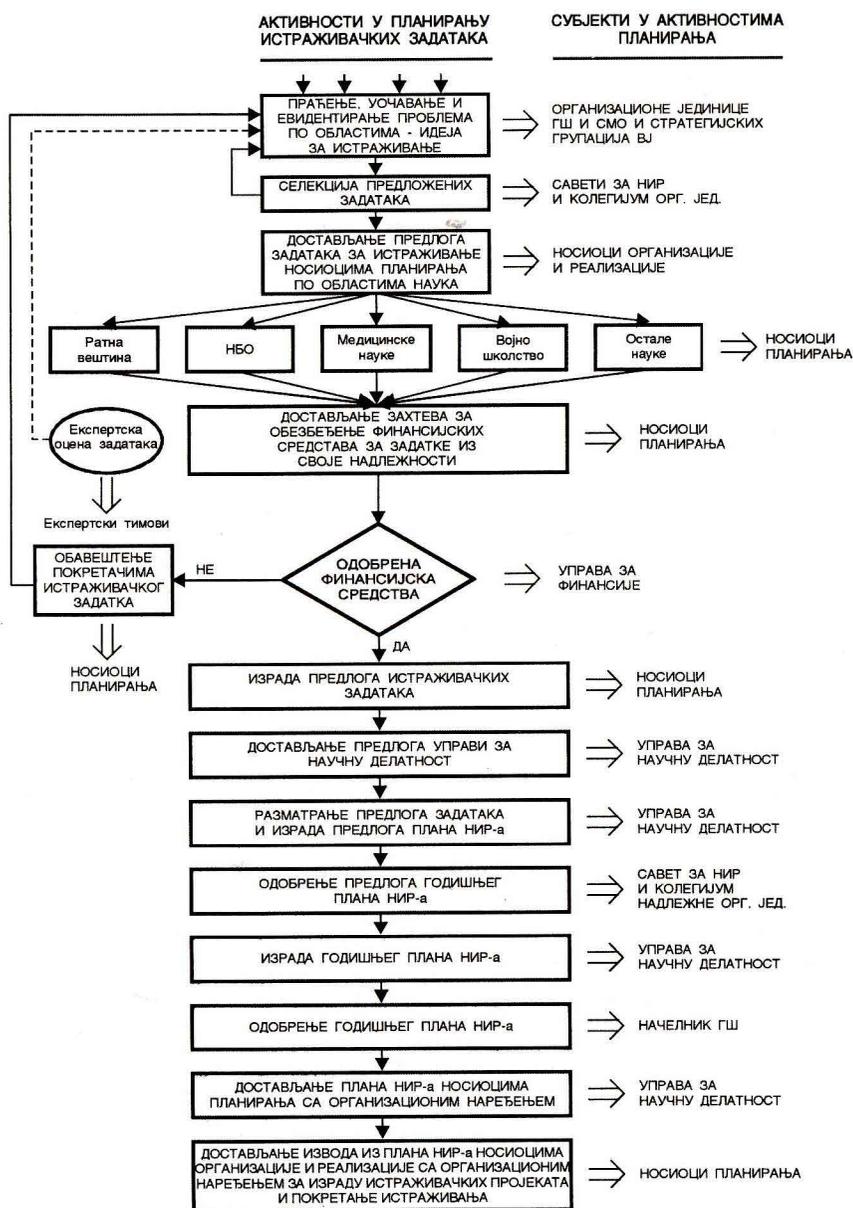
Поступак планирања истраживачких задатака од покретања идеје за истраживање до израде и одобравања годишњег плана НИР-а у

---

⁴ У процесу планирања истраживачких задатака начелник Генералштаба одобрава годишњи план научноистраживачког рада.

Војсци приказан је на шеми 2. Осим активности у процесу планирања, наведени су и субјекти који учествују у њиховој реализацији.

Шема 2

Шематски приказ поступка планирања истраживачких задатака

Све организацијске јединице прате, уочавају и евидентирају према областима проблеме од којих настају идеје за истраживање. Субјекти који учествују у процесу планирања преводе одабране проблеме, односно идеје, у задатке за истраживање. Све задатке за истраживање организацијске јединице (покретачи) обједињују у предлог истраживачког задатка. По потреби, привремено формиран савети за НИР или колегијуми одговарајућих организацијских јединица обављају селекцију предложених задатака која је неопходна на свим нивоима командовања још у фази прикупљања и евидентирања идеја за истраживање. Селекција се обавља ради предлагања рентабилних и за Војску оправданих истраживачких задатака. Након обављене селекције предложених задатака, носиоци организације и реализације достављају предлоге истраживачких задатака носиоцима планирања према научним областима.

Предлози садрже следеће податке: назив задатка, циљ истраживања по задацима, образложење задатка, приоритете са становишта оперативних потреба, носиоце и учеснике у истраживању, фазе реализације и крајње рокове за реализацију. Носиоци планирања прикупљају предлоге задатака из своје научне области од свих организацијских јединица, проучавају, обједињавају и верификују предложене задатке и достављају захтев за обезбеђење финансијских средстава Управи за финансије на основу предлога годишњег плана прихода и расхода, у којем планирају средства и за истраживачке задатке из своје надлежности. Када се процени као неопходно, за истраживачке задатке треба обезбедити експертизу још у фази планирања. Носиоци планирања и реализације учествују у формирању експертског тима за предложени задатак. Та активност може да се одвија упоредо са другим активностима носиоца планирања, али треба да се заврши до слања захтева за одобрење финансијских средстава.

Управа за финансије одобрава финансијска средства на основу којих носиоци планирања раде коначан предлог истраживачких задатака из своје надлежности. Носиоцу организације и реализације, односно покретачу истраживачког задатка, носилац планирања доставља обавештење о задацима за које нису одобрена финансијска средства и који нису обухваћени предлогом задатака.

Предлоге задатака из своје надлежности носиоци планирања достављају Управи за научну делатност, која обједињава и припрема предлог плана НИР-а након прикупљања предлога задатака од свих носилаца планирања у свим научним областима. Предлог плана НИР-а разматра савет за НИР или колегијум надлежне организацијске јединице за израду плана. Предлог плана НИР-а који припремају носиоци планирања мора да буде усаглашен са циљевима и приоритетима из студије и смерница, као и са одобреним новчаним средствима. После верификације предлога плана, Управа за научну делатност израђује

годишњи план НИР-а Војске, који одобрава начелник Генералштаба. Одобрени план, с организационим наређењем, Управа за научну делатност доставља носиоцима планирања, који изводе из тог плана, такође с организационим наређењем, достављају носиоцима организације и реализације ради реализације планираних истраживачких задатака.

*

* *

Пут од уоченог проблема (потреба), односно идеје за истраживање, до превођења те идеје у истраживачки задатак, планирања и одобравања истраживачког задатка није ни кратак, ни једноставан. За његово савладавање потребно је много времена, уз ангажовање тимова састављених од одговарајућег научног и стручног кадра.

Због времена у којем живимо, као и због сазнања и потребе за савременом концепцијом развоја и употребе Војске, планирању истраживачких задатака мора се посветити знатно више пажње него до сада.

Литература:

1. Н. Милошевић, *Пројектовање истраживања у ратној вештини*, ВИНЦ, Београд, 1989.
2. Н. Милосављевић, *Основи научноистраживачког рада*, „Научна књига“, Београд, 1989.
3. Н. Милошевић, *Организовање и реализовање истраживања у ратној вештини*, Универзитет Војске Југославије, Београд, 1994.
4. И. Пантелић, *Увод у теорију инжењерског експеримента*, „Просвета“, Нови Сад, 1976.
5. Б. Шешић, *Општа методологија*, „Научна књига“, Београд, 1988.
6. С. Милосављевић, И. Радосављевић, *Репетиторијум из методологије друштвених истраживања*, Институт за политичке студије, Београд, 1988.
7. *Упутство за организацију научноистраживачког рада у ЦВВШ КоВ ЈНА*, Београд, 1988.
8. *Нацрт упутства за израду научноистраживачких пројеката у Војсци Југославије*, СОШП, Одељење за научноистраживачку делатност, Београд, 1996.
9. „Војска“, бр. 476, 15. март 2001, стр. 26–27.
10. Истраживачки пројекат: „Српски официри утемељивачи високог школства у Србији“ (идејна скица), јануар 2000.
11. *Правилник о научној делатности у Савезном министарству за одбрану и Војсци Југославије* (припремљен за штампу у „СВЛ“).